

ประเพณีไหลเรือไฟ วัดอรุณญาวาส ศรัทธา และวิถีชุมชน

อำเภอวังโป่ง
จังหวัดเพชรบูรณ์

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

คำนำ

ประเพณีไหลเรือไฟวัดอรัญญาวาส อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นประเพณีที่มีความสัมพันธ์กับวันออกพรรษา สะท้อนความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนความเชื่อเกี่ยวกับการถวายเป็นพุทธบูชา การขอขมาต่อสายน้ำ การสร้างความเป็นสิริมงคล และการปล่อยสิ่งไม่ดีให้ลอยไปกับสายน้ำ ขณะเดียวกัน การจัดประเพณียังเป็นกระบวนการที่เกิดจากความร่วมมือของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน เยาวชน และประชาชนในพื้นที่ ซึ่งมีความน่าสนใจและมีคุณค่าในฐานะพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญา และการสร้างความสามัคคีของชุมชน

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ จึงได้จัดทำข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เยาวชนและประชาชนได้รับรู้ถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตและปัจจุบัน เรื่อง “ประเพณีไหลเรือไฟวัดอรัญญาวาส : ศรัทธา และวิถีชุมชน อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์” เพื่อรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีไหลเรือไฟวัดอรัญญาวาส ให้เป็นข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม

ทั้งนี้ ผู้เขียน และคณะผู้จัดทำ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารเล่มนี้จะเป็นประโยชน์กับผู้สนใจทั้งหลาย นำองค์ความรู้นี้ไปเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจถึงเห็นคุณค่าและสืบสาน อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมต่อไป

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
วัตถุประสงค์	๑
ขอบเขต	๑
เป้าหมาย	๑
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑
ประเพณีประเพณีไหลเรือไฟวัดอรุณญาวาส อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์	๒
ความหมายของประเพณีไหลเรือไฟ	๑๐
พัฒนาการของประเพณีไหลเรือไฟ	๑๖
กระบวนการจัดประเพณีไหลเรือไฟวัดอรุณญาวาส อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์	๑๗
คุณค่าทางวัฒนธรรมของวันประกอบประเพณีไหลเรือไฟ	๓๒
แนวทางการนำไปปฏิบัติใช้	๓๔
ข้อเสนอแนะ	๓๕
เอกสารอ้างอิง	๓๕
รายชื่อผู้ให้ข้อมูล	๓๕

องค์ความรู้ทางวัฒนธรรม

เรื่อง ประเพณีไหลเรือไฟวัดอรุณาวาส : ศรัทธา และวิถีชุมชน อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อเป็นการเสาะแสวงหา รวบรวม จัดเก็บความรู้เกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ วัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นจังหวัดเพชรบูรณ์

๒. เพื่อจัดทำเป็นเล่มองค์ความรู้สำหรับเผยแพร่ให้แก่เยาวชนและผู้ที่มีความสนใจศึกษาเรียนรู้

ขอบเขต

ศึกษาประวัติความเป็นมาและรูปแบบการขั้นตอน การจัดประเพณีประเพณีไหลเรือไฟวัดอรุณาวาส อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์

เป้าหมาย

จัดเก็บข้อมูลทางด้านวัฒนธรรม เรื่อง ประเพณีไหลเรือไฟวัดอรุณาวาส อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อการประยุกต์ใช้งานให้เป็นระบบ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้ข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมเรื่อง ประเพณีไหลเรือไฟวัดอรุณาวาส อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่เป็นระบบ

๒. ได้สืบสานและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อของท้องถิ่นเพชรบูรณ์ และนำองค์ความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่สู่ชุมชนสาธารณะชน

ประเพณีไหลเรือไฟวัดอรัญญาวาส : ศรัทธา และวิถีชุมชน อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีไหลเรือไฟ ประเพณีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องการบูชาพระพุทธรูป อันเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้ประเพณีดังกล่าวได้รับการสืบทอดมาอย่างยาวนานในหลายพื้นที่ของประเทศไทย โดยเฉพาะในชุมชนที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและลุ่มแม่น้ำโขง มีรากฐานมาจากคติความเชื่อเรื่องการบูชาพระพุทธรูป และการแสดงความกตัญญูต่อสายน้ำ ซึ่งเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับการบูชารอยพระพุทธรูป การสักการะพระธาตุจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ การขอขมาต่อพระแม่คงคา และการสะเดาะเคราะห์เพื่อความเป็นสิริมงคล โดยจัดขึ้นในช่วงเทศกาลออกพรรษา ซึ่งตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี

ความเชื่อเรื่องการบูชาพระพุทธรูปที่ปรากฏในประเพณีไหลเรือไฟมีความเชื่อมโยงกับเหตุการณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ วันออกพรรษาซึ่งเป็นช่วงเวลาที่นิยมจัดงานไหลเรือไฟเป็นวันที่ระลึกถึงเหตุการณ์ที่พระพุทธรูปเสด็จกลับจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หลังจากเสด็จขึ้นไปจำพรรษาและแสดงพระอภิธรรมเทศนาโปรดพระพุทธรูปมารดาเป็นเวลา ๓ เดือน เมื่อครบกำหนดพรรษาพระองค์จึงเสด็จกลับมายังโลกมนุษย์ ณ เมืองสังกัสสะ เหตุการณ์ดังกล่าวได้รับการยกย่องว่าเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และเป็นสัญลักษณ์แห่งพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธรูปที่มีต่อพุทธศาสนิกชน

ด้วยเหตุนี้ พุทธศาสนิกชนจึงร่วมกันประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อแสดงความเคารพและสักการบูชาพระพุทธรูป โดยการประดิษฐ์เรือไฟและประดับด้วยแสงสว่างจากเทียน ตะเกียง หรือหลอดไฟ เป็นสัญลักษณ์ของการถวายแสงสว่างเป็นพุทธบูชา แสงไฟดังกล่าวมีนัยสำคัญทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากเปรียบเสมือนแสงแห่งปัญญาที่ช่วยขจัดความมืดมนแห่งอวิชชา หรือความไม่รู้ อันเป็นสาเหตุของความทุกข์ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ การนำเรือไฟลอยไปตามสายน้ำยังสะท้อนความศรัทธาและความเลื่อมใสที่ประชาชนมีต่อพระพุทธรูป โดยถือว่าการถวายเครื่องสักการะและแสดงความกตัญญูตเวทีต่อพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ผู้ทรงค้นพบหลักธรรมและเผยแผ่คำสอนเพื่อประโยชน์แก่สรรพสัตว์ การเข้าร่วมประเพณีจึงมิได้เป็นเพียงกิจกรรมด้านวัฒนธรรมเท่านั้น หากยังเป็นการแสดงออกถึงความผูกพันระหว่างพุทธศาสนิกชนกับพระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม

ในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม ความเชื่อเรื่องการบูชาพระพุทธรูปยังมีบทบาทในการหล่อหลอมคุณธรรมและจริยธรรมของคนในชุมชน เนื่องจากการจัดงานไหลเรือไฟต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนจำนวนมาก ทั้งการจัดเตรียมวัสดุ การประดิษฐ์เรือไฟ และการร่วมประกอบ

พิธีกรรมทางศาสนา กิจกรรมเหล่านี้ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี ความเสียสละ และการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ซึ่งล้วนเป็นคุณค่าที่สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

เช่นกันกับประเพณีไหลเรือไฟของวัดอรัญญาวาส อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ ความเชื่อ เรื่องการบูชาพระพุทธเจ้ายังคงเป็นสาระสำคัญของการประกอบพิธี โดยชาวบ้านร่วมกันสร้างเรือไฟ และจัดกิจกรรมทางศาสนาในช่วงเทศกาลออกพรรษา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและแสดงออกถึงความ ศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ สู่คนรุ่นปัจจุบัน ถือเป็นการสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมความสามัคคีของชุมชน

บริบทพื้นที่และประวัติชุมชนอำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์

ความเป็นมาและประวัติชุมชน

อำเภอวังโป่งเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์ และเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ขนาดเล็กที่สุดของ จังหวัดเพชรบูรณ์ เดิมเป็นตำบลในอำเภอวังทอง ของจังหวัดพิษณุโลก ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้โอนมาขึ้นกับกิ่งอำเภอชนแดน และเป็นตำบลในความปกครองของอำเภอชนแดนเรื่อยมา ต่อมา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้มีการประกาศกระทรวงมหาดไทย แยกตำบลวังโป่ง ตำบลท้ายดง และตำบล ซับเปิบ ตั้งเป็นกิ่งอำเภอ ชื่อ "กิ่งอำเภอวังโป่ง" เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ และยกฐานะ ขึ้นเป็นอำเภอวังโป่ง เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ และตั้งตำบลวังหินและตำบลวังศาล เพิ่มขึ้นอีกสองตำบล

ประวัติความเป็นมาของชุมชนวังโป่ง จากข้อมูลระบุว่า สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นประมาณ ร.ศ. ๒๐ (พ.ศ. ๒๓๔๕) ได้มีราษฎรจากบริเวณตัวเมืองเพชรบูรณ์แถบบ้านนายม ประมาณจำนวน ๔๐ ครอบครัวอพยพข้ามเทือกเขาไปทางทิศตะวันตกและได้เลือกเอาบริเวณที่ราบใกล้ลำน้ำ และมีความอุดมสมบูรณ์เป็นที่ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน และเรียกชื่อชุมชนในระยะแรกว่า “บ้านวังดินโป่ง” เนื่องจากพื้นที่มีลักษณะเป็นวังน้ำและมีดินโป่ง ซึ่งมีรสเค็มและเป็นแหล่งอาหารของสัตว์ป่า ต่อมา จึงตัดคำว่า “ดิน” ออก เหลือชื่อว่า “บ้านวังโป่ง” และกลายเป็นชื่อชุมชนที่ใช้สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ชุมชนวังโป่งมีจึงมีรากฐานมาจากการตั้งถิ่นฐานของผู้คนที่เข้ามาแสวงหาพื้นที่ทำกิน และค่อย ๆ พัฒนาเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติ

ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอวังโป่งมีพื้นที่ประมาณ ๓๗๖.๔ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๒๓๕,๐๐๐ ไร่เศษ แบ่งการปกครองออกเป็น ๕ ตำบล ๖๔ หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลวังโป่ง ๑๓ หมู่บ้าน ตำบลท้ายดง ๑๓ หมู่บ้าน ตำบลวังศาล ๑๒ หมู่บ้าน ตำบลซับเปิบ ๙ หมู่บ้าน และตำบลวังหิน ๑๗ หมู่บ้าน (ข้อมูล ปี พ.ศ. ๒๕๖๘)

อำเภอวังโป่งตั้งอยู่ทางตะวันตกของจังหวัดเพชรบูรณ์ มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอเนินมะปราง (จังหวัดพิษณุโลก) และอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ มีเขตห้ามล่าสัตว์ป่าวังโป่ง-ชนแดน เป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ มีสันเขารังและสันเขาพันพัน เป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอชนแดนและอำเภอทับคล้อ (จังหวัดพิจิตร) มีสันเขาไผ่ สันเขาช้าง สันเขาปอ และคลองลำหมีตาย เป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอทับคล้อ (จังหวัดพิจิตร) และอำเภอเนินมะปราง (จังหวัดพิษณุโลก) มีคลองสายแย่ง รุ่ง แนวแปลงที่ดิน สันเขาหม้อ แนวแปลงที่ดิน และคลองตะเคียน เป็นเส้นแบ่งเขต เนื่องจากอำเภอวังโป่งตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับอำเภอและจังหวัดใกล้เคียงหลายพื้นที่ โดยเฉพาะจังหวัดพิจิตรและพื้นที่ตอนในของจังหวัดเพชรบูรณ์ ทำให้เกิดการติดต่อแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมกับชุมชนโดยรอบอย่างต่อเนื่อง

ลักษณะภูมิประเทศและทรัพยากรธรรมชาติ

ลักษณะภูมิประเทศของอำเภอวังโป่งโดยทั่วไปเป็นที่ลุ่มสลับเนินเขาและพื้นที่ราบเชิงเขา โดยพื้นที่ด้านตะวันออกมีลักษณะเป็นภูเขาและเทือกเขาสูงมากกว่าพื้นที่ส่วนอื่น ทำให้ภูมิประเทศมีความหลากหลายทั้งพื้นที่ราบ พื้นที่เกษตรกรรม เนินเขา และพื้นที่ป่า

ลักษณะทางภูมิประเทศดังกล่าวมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการตั้งถิ่นฐานของประชาชน กล่าวคือ ชุมชนส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ราบหรือที่ราบเชิงเขาซึ่งเหมาะแก่การอยู่อาศัยและการเกษตร ส่วนพื้นที่ภูเขาและป่ายังคงมีบทบาทเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและต้นน้ำลำธาร ทรัพยากรธรรมชาติของอำเภอวังโป่งนอกจากป่าไม้และแหล่งน้ำแล้ว ยังมีทรัพยากรแร่ธาตุที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการทางเศรษฐกิจของพื้นที่ เช่น แร่ทองคำ เหล็ก และแบไรท์

▲ เส้นทางเข้าสู่อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์
ที่มา : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

แหล่งน้ำและความสัมพันธ์กับชุมชน

แหล่งน้ำมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชนอำเภอวังโป่ง เนื่องจากลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบสลับเนินเขาและมีลำห้วยและคลองธรรมชาติไหลผ่าน โดยคลองวังโป่ง ถือเป็นลำน้ำสำคัญของพื้นที่ และมีระบบเหมืองส่งน้ำที่ช่วยกระจายน้ำเข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรม

▲ คลองวังโป่ง บริเวณหลังวัดอรุณญาวาส อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์
ที่มา : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

นอกจากนี้ พื้นที่บริเวณภูเขาและป่าทางด้านตะวันออก ยังเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศและการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับแหล่งน้ำจึงไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะด้านการอุปโภคบริโภคและการเกษตรเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐาน การกำหนดพื้นที่ทำกิน ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน แหล่งน้ำจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการพัฒนาการของชุมชน ส่งผลให้ชุมชนในพื้นที่มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคมที่ผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติ การเกษตร และแหล่งน้ำมาอย่างต่อเนื่อง

ประชากรและโครงสร้างชุมชน

ข้อมูล พ.ศ. ๒๕๖๘ ระบุว่า อำเภอวังโป่งมีประชากรรวมประมาณ ๓๔,๒๑๗ คน แบ่งเป็น ชาย ๑๖,๕๖๙ คน และหญิง ๑๗,๖๔๘ คน มีจำนวนครัวเรือน ๑๐,๑๐๙ ครัวเรือน และมีหมู่บ้านรวม ๖๔ หมู่บ้านใน ๕ ตำบล

เมื่อพิจารณารายตำบล พบว่าตำบลวังโป่งมีประชากร ๙,๒๖๔ คน ตำบลวังหิน ๘,๖๑๐ คน ตำบลซับเปิบ ๔,๗๘๔ คน ตำบลวังศาล ๕,๔๘๑ คน และตำบลท้ายดง ๓,๖๒๗ คน

โครงสร้างประชากรดังกล่าวสะท้อนลักษณะของอำเภอวังโป่งในฐานะสังคมชุมชนที่ประกอบด้วยหมู่บ้านและชุมชนชนบทเป็นสำคัญ โดยความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือน เครือญาติ วัด โรงเรียน ผู้นำชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชน

อาชีพและเศรษฐกิจชุมชน

ประชาชนในอำเภอวังโป่งประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยมีการทำนาเป็นอาชีพสำคัญ พื้นที่บางส่วนสามารถทำนาได้ปีละหนึ่งครั้ง เนื่องจากข้อจำกัดด้านน้ำและสภาพภูมิอากาศ หลังฤดูเก็บเกี่ยวประชาชนบางส่วนจะใช้พื้นที่ปลูกพืชระยะสั้นและพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่น ถั่วญี่ปุ่น และไม้ผล

▲ พื้นที่เกษตรกรรม อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์

ที่มา : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

นอกจากการทำนาแล้ว การประกอบอาชีพของประชาชนยังสัมพันธ์กับทรัพยากรในพื้นที่ เช่น การทำสวน การปลูกพืชผัก การเลี้ยงสัตว์ การค้าขาย และการประกอบอาชีพรับจ้างตามลักษณะเศรษฐกิจของแต่ละชุมชน ลักษณะเศรษฐกิจดังกล่าวส่งผลให้วิถีชีวิตของประชาชนมีความสัมพันธ์กับฤดูกาลและธรรมชาติค่อนข้างมาก ช่วงฤดูเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวจึงเป็นช่วงเวลาที่มีการรวมแรงงาน และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในครอบครัวและชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของท้องถิ่น

วิถีชีวิตและความสัมพันธ์ทางสังคม

วิถีชีวิตของประชาชนอำเภอวังโป่งมีพื้นฐานจากสังคมเกษตรกรรม ประชาชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพื้นที่ทำกิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติ การดำรงชีวิตจึงมีลักษณะพึ่งพาอาศัยกันทั้งในระดับครอบครัว เครือญาติ และชุมชน

การช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นลักษณะสำคัญของสังคมชนบท ไม่ว่าจะเป็นการช่วยงานด้านการเกษตร การจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน การทำบุญที่วัด หรือการร่วมกิจกรรมในงานประเพณีต่าง ๆ วัดจึงมิได้ทำหน้าที่เป็นเพียงสถานที่ประกอบศาสนกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่สาธารณะที่เชื่อมโยงผู้คนหลายกลุ่มเข้าด้วยกัน

ในอีกด้านหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ประชาชนบางส่วนเดินทางออกไปศึกษา ทำงาน หรือประกอบอาชีพนอกพื้นที่ ส่งผลให้รูปแบบการดำรงชีวิตของชุมชนมีการปรับตัว อย่างไรก็ตาม กิจกรรมทางศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมยังคงเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงสมาชิกของชุมชนให้กลับมามีส่วนร่วมร่วมกัน

ศาสนาและวัฒนธรรม

พระพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของประชาชนในอำเภอวังโป่ง วัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางจิตใจและเป็นพื้นที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณีของชุมชน เช่น การทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การถวายภัตตาหาร การทำบุญประจำปีของหมู่บ้าน ตลอดจนงานประเพณีที่สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง

วัดอรัญญาวาส กับบทบาทในการสืบทอดประเพณีไหลเรือไฟ อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์

วัดอรัญญาวาส ตั้งอยู่ที่หมู่ ๑ บ้านวังโป่ง ตำบลวังโป่ง อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ พื้นที่วัดมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีลำคลองอยู่บริเวณด้านทิศใต้ และมีชุมชน โรงเรียน และถนนสาธารณะรายล้อม เนื่องจากวัดอรัญญาวาสตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชน และประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา วัดจึงมีบทบาทเกี่ยวข้องกับกิจกรรมประเพณีสำคัญของชุมชนตลอดทั้งปี เป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยง “บ้าน-วัด-ชุมชน” เข้าด้วยกัน ทั้งในด้านศาสนา การศึกษา การประกอบพิธีกรรม การพบปะของคนในชุมชน และการสืบทอดประเพณีท้องถิ่น

วัดอรัญญาวาสจึงไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบศาสนกิจของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนเท่านั้น หากแต่มีสถานะเป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนวังโป่งมาอย่างต่อเนื่อง หลักฐานที่สะท้อนบทบาทดังกล่าวอย่างชัดเจน คือ ในอดีตโรงเรียนบ้านวังโป่งซึ่งต่อมาคือโรงเรียนอนุบาลวังโป่ง เมื่อสมัยเริ่มเปิดทำการสอนนั้นเคยใช้ศาลาวัดอรัญญาวาสเป็นสถานที่จัดการเรียนการสอน แสดงให้เห็นว่าวัดเคยมีบทบาทด้านการศึกษาและการถ่ายทอดความรู้แก่คนในชุมชนด้วย

วัดอรัญญาวาส ผูกพันกับชุมชนวังโป่งมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทั้งการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การรวมกลุ่มของประชาชน การถ่ายทอดความเชื่อ กล่าวได้ว่า วัดอรัญญาวาสเป็นทั้งศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา และเป็นพื้นที่ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในประเพณี ไม่ว่าจะเป็นประเพณีสงกรานต์ แห่เทียนเข้าพรรษา ลอยกระทง และประเพณีไหลเรือไฟออกพรรษา

▲ วัดอรัญญาวาส อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์
ที่มา : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ความหมายของประเพณีไหลเรือไฟ

ประเพณีไหลเรือไฟเป็นประเพณีท้องถิ่นที่นิยมจัดขึ้นในช่วงเทศกาลออกพรรษา โดยเฉพาะวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ โดยเป็นกิจกรรมที่ผสมผสานระหว่าง ความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน และวิถีชีวิตที่ผูกพันกับแหล่งน้ำเข้าด้วยกัน ลักษณะสำคัญของประเพณีคือการประดิษฐ์เรือหรือแพจากวัสดุที่สามารถลอยน้ำได้ แล้วประดับด้วยวัสดุสำหรับจุดไฟ ก่อนนำไปลอยหรือ “ไหล” ไปตามสายน้ำในช่วงเทศกาลออกพรรษา

เนื่องจากช่วงวันออกพรรษา เป็นช่วงเวลา πουพุทธศาสนิกชนเดินทางเข้าวัดเพื่อประกอบกุศลกรรมและร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา แต่ละท้องถิ่นจึงได้พัฒนากิจกรรมทางวัฒนธรรมขึ้นเป็นรูปแบบเฉพาะของตนเอง เช่น การทำบุญตักบาตร การถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ การรับศีลและฟังธรรม การสวดมนต์ การถวายเครื่องสักการะ การทอดผ้าป่า การร่วมกิจกรรมของวัดและชุมชน รวมถึงประเพณีไหลเรือไฟ ที่ผสมผสานกิจกรรมทางศาสนากับกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน เช่นเดียวกับอำเภอวังโป่ง “ประเพณีไหลเรือไฟออกพรรษา” ถูกกำหนดเป็นหนึ่งในประเพณีประจำท้องถิ่น แสดงให้เห็นว่าประเพณีดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับปฏิทินทางพระพุทธศาสนาและวงจรประเพณีของชุมชน

คำว่า “ไหลเรือไฟ” มิได้หมายถึงเพียงการนำเรือที่มีไฟไปลอยน้ำเท่านั้น แต่หมายถึงกระบวนการประกอบพิธีกรรมที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ กล่าวคือ แสงไฟเป็นสัญลักษณ์ของแสงสว่าง ความเป็นสิริมงคล และการขจัดสิ่งไม่ดี ขณะที่สายน้ำเป็นพื้นที่เชื่อมโยงระหว่างโลกของมนุษย์ ธรรมชาติ และความเชื่อของชุมชน ประเพณีดังกล่าวจึงเป็นพื้นที่ที่ความเชื่อหลายระบบสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ เช่น ความเชื่อที่การไหลเรือไฟเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องการบูชารอยพระพุทธบาท การสักการะพระจุฬามณี การระลึกถึงพระแม่คงคา ตลอดจนแนวคิดเรื่องการขอขมาแม่น้ำและการนำความทุกข์ให้ลอยไปกับสายน้ำ ซึ่งหากพิจารณาในเรื่องของความเชื่อ ประเพณีไหลเรือไฟ อาจตีความได้อย่างน้อย ๔ ลักษณะ ได้แก่

๑. การบูชาพระพุทธเจ้า ประเพณีไหลเรือไฟเป็นประเพณีสำคัญที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องการบูชาพระพุทธเจ้า อันเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้ประเพณีดังกล่าวได้รับการสืบทอดมาอย่างยาวนานในหลายพื้นที่ของประเทศไทย โดยเฉพาะในชุมชนที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและลุ่มแม่น้ำโขง

ความเชื่อเรื่องการบูชาพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในประเพณีไหลเรือไฟมีความเชื่อมโยงกับเหตุการณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ วันออกพรรษาซึ่งเป็นช่วงเวลาที่นิยมจัดงานไหลเรือไฟเป็นวันที่ระลึกถึงเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หลังจากเสด็จขึ้นไป

จำพรรษาและแสดงพระอภิธรรมเทศนาโปรดพระพุทธานุชาเป็นเวลา ๓ เดือน เมื่อครบกำหนดพรรษา พระองค์จึงเสด็จกลับมายังโลกมนุษย์ เหตุการณ์ดังกล่าวได้รับการยกย่องว่าเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และเป็นสัญลักษณ์แห่งพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้าที่มีต่อพุทธศาสนิกชน

ด้วยเหตุนี้ พุทธศาสนิกชนจึงร่วมกันประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อแสดงความเคารพและสักการบูชาพระพุทธเจ้า โดยการประดิษฐ์เรือไฟและประดับด้วยแสงสว่างจากเทียน ตะเกียง หรือหลอดไฟ เป็นสัญลักษณ์ของการถวายแสงสว่างเป็นพุทธบูชา แสงไฟดังกล่าวมีนัยสำคัญทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากเปรียบเสมือนแสงแห่งปัญญาที่ช่วยขจัดความมืดมนแห่งอวิชชา อันเป็นสาเหตุของความทุกข์ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ การนำเรือไฟลอยไปตามสายน้ำยังสะท้อนความศรัทธาและความเลื่อมใสที่ประชาชนมีต่อพระพุทธเจ้า โดยถือว่าการถวายเครื่องสักการะและแสดงความกตัญญูตเวทีต่อพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ผู้ทรงค้นพบหลักธรรมและเผยแผ่คำสอนเพื่อประโยชน์แก่สรรพสัตว์ การเข้าร่วมประเพณีจึงมิได้เป็นเพียงกิจกรรมด้านวัฒนธรรมเท่านั้น หากยังเป็นการแสดงออกถึงความผูกพันระหว่างพุทธศาสนิกชนกับพระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม

ในทางสังคมและวัฒนธรรม ความเชื่อเรื่องการบูชาพระพุทธเจ้ายังมีบทบาทในการหล่อหลอมคุณธรรมและจริยธรรมของคนในชุมชน เนื่องจากการจัดงานไหลเรือไฟต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนจำนวนมาก ทั้งการจัดเตรียมวัสดุ การประดิษฐ์เรือไฟ และการร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนา กิจกรรมเหล่านี้ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี ความเสียสละ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ ซึ่งล้วนเป็นคุณค่าที่สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

สำหรับประเพณีไหลเรือไฟของวัดอรุณญาวาส อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ ความเชื่อเรื่องการบูชาพระพุทธเจ้ายังคงเป็นสาระสำคัญของการประกอบพิธี โดยชาวบ้านร่วมกันสร้างเรือไฟและจัดกิจกรรมทางศาสนาในช่วงเทศกาลออกพรรษา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและแสดงออกถึงความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นปัจจุบัน

ความเชื่อเรื่องการบูชาพระพุทธเจ้าจึงถือเป็นแก่นสำคัญของประเพณีไหลเรือไฟ โดยสะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระพุทธเจ้า ผ่านการถวายแสงสว่าง การระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ และการร่วมประกอบกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อันนำไปสู่การธำรงรักษาประเพณี วัฒนธรรม และคุณค่าทางจิตใจของชุมชนให้คงอยู่สืบไป

๒. ความเชื่อเรื่องการบูชาพระธาตุจุฬามณี เป็นคติความเชื่อหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในประเพณีไหลเรือไฟของชาวพุทธในหลายพื้นที่ของประเทศไทย โดยเฉพาะในภูมิภาคที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากกลุ่มแม่น้ำโขงและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ความเชื่อนี้มีพื้นฐานมาจากคัมภีร์และตำนานทางพระพุทธศาสนา ซึ่งกล่าวถึงพระธาตุจุฬามณีในฐานะพระเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ที่ประดิษฐานอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ อันเป็นสถานที่สถิตของพระอินทร์และเหล่าเทวดา

ตามคติทางพระพุทธศาสนา พระธาตุจุฬามณีเป็นที่ประดิษฐานพระเกศาธาตุและพระเขี้ยวแก้วของพระพุทธเจ้า จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นปูชนียสถานอันสูงสุดแห่งหนึ่งในจักรวาลคติแบบพุทธ ผู้ที่มีจิตศรัทธาและบูชาพระธาตุจุฬามณีด้วยความเคารพเชื่อว่าจะได้รับอานิสงส์อันยิ่งใหญ่ ส่งผลให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ความเป็นสิริมงคล และเป็นเหตุปัจจัยแห่งการเข้าถึงความสุขในภพภูมิที่ดี

ความเชื่อดังกล่าวมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเทศกาลออกพรรษา ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการจัดประเพณีไหลเรือไฟ เนื่องจากในคติพุทธศาสนาเชื่อว่าในช่วงก่อนวันออกพรรษา พระพุทธเจ้าได้เสด็จขึ้นไปจำพรรษา ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อแสดงพระอภิธรรมโปรดพระพุทธมารดา และเมื่อครบกำหนดพรรษาจึงเสด็จกลับมาয়ังโลกมนุษย์ เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้สวรรค์ชั้นดาวดึงส์และพระธาตุจุฬามณีซึ่งตั้งอยู่ในสวรรค์ชั้นนี้กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่พุทธศาสนิกชนให้ความเคารพนับถือ

ในบริบทของประเพณีไหลเรือไฟ การจุดแสงไฟบนเรือมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ว่าเป็นการถวายพระติปูชาแด่พระพุทธเจ้าและพระธาตุจุฬามณี แสงสว่างจากเรือไฟเปรียบเสมือนการส่งแรงศรัทธาจากโลกมนุษย์ไปยังแดนสวรรค์ เป็นการแสดงความเคารพต่อพระบรมสารีริกธาตุอันเป็นตัวแทนแห่งพระพุทธองค์ แม้ผู้ประกอบการพิธีจะไม่สามารถเดินทางไปสักการะพระธาตุจุฬามณีได้โดยตรง แต่การลอยเรือไฟถือเป็นการบูชาผ่านสัญลักษณ์ทางศาสนาที่ได้รับการยอมรับและสืบทอดมาอย่างยาวนาน

นอกจากนี้ แสงไฟที่ประดับอยู่บนเรือยังสะท้อนแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับ "แสงแห่งปัญญา" อันหมายถึงพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งช่วยนำพามนุษย์ให้พ้นจากความมืดแห่งอวิชชาและกิเลส การถวายแสงสว่างจึงเป็นการแสดงออกถึงความปรารถนาที่จะดำเนินชีวิตตามหลักธรรม และเป็นการสร้างกุศลเพื่อความเจริญงอกงามทางจิตใจ

ในเชิงมานุษยวิทยา ความเชื่อเรื่องการบูชาพระธาตุจุฬามณีผ่านประเพณีไหลเรือไฟสะท้อนการเชื่อมโยงระหว่างโลกมนุษย์กับโลกแห่งความศักดิ์สิทธิ์ตามคติจักรวาลวิทยาทางพระพุทธศาสนา ชุมชนใช้พิธีกรรมเป็นสื่อกลางในการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ พระพุทธเจ้า เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในจักรวาล ความเชื่อดังกล่าวช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจ และทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของระบบคุณค่าทางศาสนาร่วมกัน

สำหรับประเพณีไหลเรือไฟของวัดอรัญญาวาส อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ แม้ยังไม่ปรากฏหลักฐานเอกสารที่ระบุว่าการจัดงานมีวัตถุประสงค์เพื่อบูชาพระธาตุจุฬามณีโดยตรง แต่เมื่อพิจารณาจากคติความเชื่อดั้งเดิมของประเพณีไหลเรือไฟในสังคมไทยและภูมิภาคใกล้เคียง สามารถอธิบายได้ว่าความเชื่อเรื่องการบูชาพระธาตุจุฬามณีเป็นหนึ่งในรากฐานทางความคิดที่หล่อหลอมให้เกิดการประกอบพิธีไหลเรือไฟ โดยเฉพาะการถวายแสงสว่างและการแสดงความศรัทธาในช่วงเทศกาลออกพรรษา

ความเชื่อเรื่องการบูชาพระธาตุจุฬามณีจึงมีบทบาทสำคัญต่อประเพณีไหลเรือไฟในฐานะความเชื่อที่เชื่อมโยงพิธีกรรมเข้ากับคติจักรวาลทางพระพุทธศาสนา การจุดไฟและการลอยเรือเป็นสัญลักษณ์ของการถวายบูชาแด่พระบรมสารีริกธาตุและการน้อมรำลึกถึงพระพุทธคุณ อันเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธา ความกตัญญู และความมุ่งหวังในความเป็นสิริมงคลของพุทธศาสนิกชน ซึ่งเป็นคุณค่าที่ได้รับการสืบทอดจากอดีตมาสู่ปัจจุบันผ่านประเพณีไหลเรือไฟของชุมชนไทย

๓. การขอขมาและแสดงความกตัญญูต่อสายน้ำ ซึ่งน้ำเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนเกษตรกรรม การไหลเรือไฟจึงอาจสะท้อนแนวคิดเรื่องการขอขมาต่อแหล่งน้ำที่มนุษย์ใช้ประโยชน์ รวมถึงการแสดงความสำนึกในคุณค่าของธรรมชาติ

ความเชื่อเรื่องการขอขมาพระแม่คงคาเป็นหนึ่งในคติความเชื่อพื้นบ้านที่มีอิทธิพลต่อการประกอบประเพณีไหลเรือไฟของชุมชนไทยมาอย่างยาวนาน โดยมีรากฐานมาจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการพัฒนาชุมชน ความเชื่อนี้สะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสายน้ำ และการแสดงความเคารพต่อธรรมชาติผ่านพิธีกรรมทางวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น

ในอดีต วิถีชีวิตของชุมชนไทยส่วนใหญ่ผูกพันอยู่กับแม่น้ำ ลำคลอง และแหล่งน้ำธรรมชาติ ประชาชนใช้สายน้ำในการซักล้าง การเพาะปลูก การจับสัตว์น้ำ และการคมนาคม จึงมีความเชื่อว่าการใช้ประโยชน์จากน้ำอย่างต่อเนื่องอาจก่อให้เกิดการล่วงเกินหรือสร้างความไม่บริสุทธิ์แก่แหล่งน้ำ ไม่ว่าจะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม การประกอบพิธีขอขมาพระแม่คงคาจึงเป็นการแสดงออกถึงความสำนึกในพระคุณของสายน้ำ และเป็นการขออภัยต่อการกระทำต่าง ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อธรรมชาติ

ในบริบทของประเพณีไหลเรือไฟ การปล่อยเรือที่ประดับด้วยแสงไฟ รูป เทียน และเครื่องสักการะลงสู่สายน้ำ มีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ว่าเป็นการถวายเครื่องบูชาและขอขมาพระแม่คงคา แสงไฟที่ส่องสว่างบนเรือสะท้อนถึงความบริสุทธิ์ ความเคารพ และความปรารถนาที่มนุษย์มีต่อสายน้ำ ส่วนการปล่อยเรือให้ลอยไปตามกระแสน้ำเปรียบเสมือนการส่งคำขอขมาและความกตัญญูไปยังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้ดูแลรักษาแหล่งน้ำ

นอกจากมิติทางความเชื่อแล้ว การขอขมาพระแม่คงคายังสะท้อนแนวคิดด้านสิ่งแวดล้อมที่ฝังรากอยู่ในวัฒนธรรมไทย กล่าวคือ พิธีกรรมดังกล่าวช่วยสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรน้ำและตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์แหล่งน้ำให้สะอาดและอุดมสมบูรณ์ ความเชื่อทางวัฒนธรรมจึงทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติอย่างสมดุล

ในเชิงมานุษยวิทยา ความเชื่อเรื่องพระแม่คงคาที่ปรากฏในประเพณีไหลเรือไฟสะท้อนลักษณะของสังคมไทยที่ผสมผสานความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยแม้ว่าประเพณีไหลเรือไฟจะมีความหมายหลักในฐานะการบูชาพระพุทธเจ้า รอยพระพุทธบาท และพระธาตุจุฬามณี แต่ในระดับชุมชน ประชาชนยังคงให้ความสำคัญกับการขอขมาพระแม่คงคาควบคู่กันไป เนื่องจากสายน้ำเป็นองค์ประกอบสำคัญของการประกอบพิธีกรรม

สำหรับชุมชนวัดอรุณญาวาส อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งมีความผูกพันกับแหล่งน้ำในพื้นที่มาอย่างยาวนาน ความเชื่อเรื่องการขอขมาพระแม่คงคาจึงสามารถอธิบายได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบความเชื่อที่หล่อหลอมประเพณีไหลเรือไฟให้มีความหมายมากกว่าการประกอบพิธีทางศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นการแสดงความเคารพต่อธรรมชาติและ การตระหนักถึงความสำคัญของน้ำในฐานะทรัพยากรที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชุมชน

ความเชื่อเรื่องการขอขมาพระแม่คงคาจึงมีบทบาทสำคัญต่อประเพณีไหลเรือไฟในฐานะคติความเชื่อที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสายน้ำ การลอยเรือไฟเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงความกตัญญู การขออภัย และการถวายความเคารพต่อพระแม่คงคาผู้เป็นตัวแทนแห่งความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ความเชื่อนี้ไม่เพียงแต่ส่งเสริมคุณค่าทางจิตใจและวัฒนธรรมของชุมชนเท่านั้น แต่ยังมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่สืบไป

๔. ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ เป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในประเพณีไหลเรือไฟของชุมชนไทย โดยเป็นความเชื่อที่มีรากฐานมาจากคติพื้นบ้านเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ โชคชะตา และการเปลี่ยนผ่านจากสิ่งไม่ดีไปสู่ความเป็นสิริมงคล แม้ว่าประเพณีไหลเรือไฟจะมีจุดมุ่งหมายหลักในทางพระพุทธศาสนา คือการบูชาพระพุทธเจ้า พระธาตุจุฬามณี ขอขมาพระแม่คงคา แต่ในระดับของความเชื่อชาวบ้าน พิธีกรรมดังกล่าวยังถูกมองว่าเป็นโอกาสในการปลดปล่อยความทุกข์ ความโศกเศร้า โรคภัยไข้เจ็บ และเคราะห์กรรมที่สะสมมาตลอดปี

คำว่า “สะเดาะเคราะห์” หมายถึง การขจัดหรือผ่อนคลายนสิ่งอัปมงคลที่เชื่อว่าจะส่งผลกระทบต่อชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเคราะห์จากโรคภัย ความยากลำบากในการดำรงชีวิต อุปสรรคในการประกอบอาชีพ หรือความไม่สบายใจที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ความเชื่อดังกล่าวมีอยู่ในสังคมไทยมาเป็นเวลานาน และมักปรากฏควบคู่กับพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีสำคัญต่าง ๆ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้เข้าร่วมพิธี

ในประเพณีไหลเรือไฟ การลอยเรือไปตามกระแสน้ำมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ว่าเป็นการปล่อยสิ่งไม่ดีให้ออกจากชีวิต เรือไฟเปรียบเสมือนภาชนะที่บรรจุความทุกข์ ความกังวล ความเจ็บป่วย หรือเคราะห์กรรมต่าง ๆ เมื่อเรือถูกปล่อยให้ล่องไปตามสายน้ำ ผู้ประกอบพิธีจึงเชื่อว่าสิ่งไม่ดีเหล่านั้นจะถูกพัดพาออกไปพร้อมกับกระแสน้ำ ทำให้ชีวิตสามารถเริ่มต้นใหม่ด้วยความบริสุทธิ์และความเป็นสิริมงคล

แนวคิดดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับบทบาทของน้ำในฐานะสัญลักษณ์แห่งการชำระล้างและการฟื้นฟูชีวิต ในหลายวัฒนธรรมทั่วโลก น้ำถูกมองว่าเป็นตัวแทนของความบริสุทธิ์ ความสงบ และการเริ่มต้นใหม่ สำหรับสังคมไทย ความเชื่อเกี่ยวกับน้ำได้รับการผสมผสานเข้ากับคติทางพุทธศาสนา และความเชื่อพื้นบ้าน จนกลายเป็นพิธีกรรมที่ใช้สายน้ำเป็นสื่อกลางในการปลดปล่อยสิ่งอัปมงคลออกจากชีวิต

นอกจากการปล่อยเคราะห์แล้ว ประเพณีไหลเรือไฟยังสะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสิริมงคลให้แก่ตนเองและครอบครัว ชาวบ้านจำนวนมากนิยมตั้งจิตอธิษฐานในขณะที่ประกอบพิธี โดยขอให้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ความเชื่อดังกล่าวทำให้พิธีไหลเรือไฟไม่ได้เป็นเพียงการจัดสิ่งไม่ดีเท่านั้น แต่ยังเป็นการต้อนรับสิ่งดีงามเข้าสู่ชีวิตอีกด้วย

ในเชิงสังคมวิทยา ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจแก่สมาชิกในชุมชน การได้เข้าร่วมพิธีกรรมร่วมกับผู้อื่นช่วยให้ความรู้สึกผ่อนคลาย ลดความวิตกกังวล และสร้างความหวังต่ออนาคต พิธีกรรมจึงทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมที่ช่วยเยียวยาสภาพจิตใจของผู้คนในช่วงเวลาที่ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนของชีวิต

อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ไม่ได้หมายถึงการขจัดผลแห่งกรรมโดยตรง เนื่องจากหลักกรรมสอนว่าทุกคนต้องได้รับผลจากการกระทำของตนเอง แต่การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การทำบุญ การรักษาศีล และการเจริญภาวนา ถือเป็นการสร้างเหตุแห่งกุศลที่ส่งผลให้จิตใจเกิดความผ่องใสและนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น ดังนั้น ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ในประเพณีไหลเรือไฟจึงเสมือนการสร้างขวัญกำลังใจและการเริ่มต้นทำความดีมากกว่าการลบล้างกรรมในอดีต

สำหรับชุมชนวัดอรุณญาวาส อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์สามารถอธิบายได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการตีความประเพณีไหลเรือไฟในระดับชุมชน โดยประชาชนมักเชื่อว่าการร่วมพิธีและการปล่อยเรือไฟจะช่วยขจัดสิ่งไม่ดีที่เกิดขึ้นในชีวิต และนำมาซึ่งความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชนโดยรวม ความเชื่อนี้จึงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีอย่างต่อเนื่อง

ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ที่ปรากฏในประเพณีไหลเรือไฟเป็นความเชื่อพื้นบ้านที่สะท้อนความต้องการของมนุษย์ในการปลดปล่อยความทุกข์ ความกังวล และสิ่งอัปมงคลออกจากชีวิต โดยใช้สายน้ำและเรือไฟเป็นสัญลักษณ์แห่งการชำระล้างและการเริ่มต้นใหม่ ความเชื่อนี้ไม่เพียงมีบทบาทในการสร้างความสบายใจและความหวังแก่ผู้คนเท่านั้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งทางจิตใจของชุมชนอันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเพณีไหลเรือไฟยังคงได้รับการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

พัฒนาการของประเพณีไหลเรือไฟ

เมื่อพิจารณาพัฒนาการของประเพณีไหลเรือไฟ สามารถแบ่งออกเป็น ๓ ระยะสำคัญได้ ดังนี้

ระยะที่ ๑ การสืบทอดในรูปแบบพิธีกรรมของชุมชน

ในระยะแรก การไหลเรือไฟมีลักษณะเป็นกิจกรรมที่เกิดจากความศรัทธาของคนในชุมชน วัสดุที่ใช้ทำเรือมักเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น ต้นกล้วย ไม้ไผ่ และวัสดุธรรมชาติ การทำเรืออาศัยแรงงานและความร่วมมือของชาวบ้านในหมู่บ้าน จุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การทำบุญ การบูชา การแสดงความกตัญญูต่อธรรมชาติ และการร่วมกิจกรรมของชุมชน มากกว่าความสวยงามหรือการแข่งขัน

ระยะที่ ๒ การปรับรูปแบบและสร้างสรรค์เรือไฟ

เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง รูปแบบของเรือไฟก็ได้รับการพัฒนา มีการนำวัสดุใหม่และเทคนิคการออกแบบเข้ามาใช้ ทำให้เรือไฟมีความสวยงามและมีขนาดใหญ่ขึ้น ในหลายพื้นที่มีการจัดประกวดหรือจัดกิจกรรมประกอบเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ชุมชนร่วมกันสร้างสรรค์ผลงาน พัฒนาการดังกล่าวสะท้อนว่า ประเพณีสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบภายนอกได้ ขณะเดียวกันยังคงรักษาแก่นสำคัญของการทำบุญและการมีส่วนร่วมของชุมชนเอาไว้

ระยะที่ ๓ การพัฒนาเป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน

ในบริบทปัจจุบัน ประเพณีไหลเรือไฟไม่ได้มีความหมายเฉพาะในฐานะพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังมียบทบาทในด้านการอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่น การสร้างความสามัคคี การถ่ายทอดภูมิปัญญา และการส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชน สำหรับอำเภอวังโป่ง การที่ประเพณีไหลเรือไฟออกพรรษาถูกระบุเป็นประเพณีประจำท้องถิ่น แสดงให้เห็นว่าประเพณีดังกล่าวได้รับการยอมรับในฐานะส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่

ประเพณีไหลเรือไฟกับวิถีชุมชนวังโป่ง

ประเพณีไหลเรือไฟของอำเภอวังโป่งมีคุณค่าในฐานะกิจกรรมที่สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพราะการจัดงานนี้ได้เกิดขึ้นจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หากต้องอาศัยความร่วมมือของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ เยาวชน ครอบครัว และหน่วยงานในท้องถิ่น

กระบวนการตั้งแต่การเตรียมวัสดุ การออกแบบเรือ การประดิษฐ์และตกแต่งเรือ การจัดเตรียมสถานที่ การประกอบพิธีกรรม ตลอดจนการนำเรือไปไหล ล้วนเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีบทบาทร่วมกัน ประเพณีไหลเรือไฟจึงถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ที่ทำให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้จากผู้สูงอายุและผู้มีประสบการณ์

นอกจากนี้ การทำเรือไฟยังสะท้อนภูมิปัญญาการใช้วัสดุในท้องถิ่นและความสามารถในการประดิษฐ์สร้างสรรค์ โดยในอดีตเรือไฟนิยมใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ต้นกล้วยและไม้ไผ่ ก่อนจะมีการปรับเปลี่ยนไปใช้วัสดุสมัยใหม่ เช่น โครงเหล็ก ระบบไฟฟ้า และเทคนิคการออกแบบที่ซับซ้อนมากขึ้น สะท้อนให้เห็นว่า ประเพณีมิได้หยุดนิ่งอยู่กับรูปแบบดั้งเดิม แต่มีการปรับตัวตามสภาพสังคม เทคโนโลยี และความต้องการของชุมชน ขณะที่แก่นสำคัญของประเพณี ได้แก่ การทำบุญ ความศรัทธา การรวมกลุ่ม และการสร้างความสามัคคี ยังคงได้รับการสืบทอดต่อไป

กระบวนการจัดประเพณีไหลเรือไฟวัดอรัญญาวาส อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์

ในอดีต ประเพณีเรือไฟของชุมชนวังโป่งมีลักษณะเรียบง่าย เรือไฟสร้างจากต้นกล้วย ไม้ไผ่ และวัสดุธรรมชาติที่ทำได้ในท้องถิ่น ประดับด้วยดอกไม้ ธูป เทียน และตะเกียงน้ำมัน เมื่อถึงวันประกอบพิธี ชาวบ้านจะร่วมกันจุดไฟบนเรือและปล่อยให้ลอยไปตามลำน้ำ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการปล่อยทุกข์โศก โรคภัย และสิ่งไม่ดีออกจากชีวิต พร้อมทั้งอธิษฐานขอพรให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่ครอบครัวและชุมชน

ต่อมาเมื่อสังคมมีการพัฒนา รูปแบบของเรือไฟมีความวิจิตรสวยงามมากขึ้น โดยมีการประดิษฐ์เป็นรูปพญานาค พระพุทธรูป หรือสัญลักษณ์ทางศาสนา พร้อมประดับหลอดไฟและแสงสว่างหลากสีเพื่อเพิ่มความงดงามในยามค่ำคืน อย่างไรก็ตาม แก่นแท้ของประเพณียังคงเป็นการแสดงออกถึงศรัทธาในพระพุทธศาสนาและการสร้างความสามัคคีในชุมชน

การจัดประเพณีไหลเรือไฟ มิได้ประกอบด้วยเฉพาะการสร้างเรือและนำเรือไปลอยน้ำเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ประชาชน หน่วยงานท้องถิ่น และผู้มีความรู้ด้านการทำเรือไฟ ตั้งแต่การวางแผน การเตรียมสถานที่

การจัดทำเรือ การเตรียมพิธีกรรม การดูแลความปลอดภัย ตลอดจนการจัดการพื้นที่ภายหลังเสร็จสิ้นกิจกรรม โดยสามารถแบ่งออกเป็น ๖ ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่

๑. เตรียมงาน

การเตรียมงานเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการจัดประเพณี โดยเริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดงานให้ชัดเจนว่า ต้องการสืบทอดประเพณีออกพรรษา ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำเรือไฟ หรือสร้างพื้นที่ให้คนในชุมชนได้ร่วมทำกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับประเพณีไหลเรือไฟที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวันออกพรรษา การกำหนดวันจัดงานจึงต้องพิจารณาปฏิทินทางพระพุทธศาสนาและความเหมาะสมของชุมชน ประกอบกับการตรวจสอบสภาพพื้นที่และแหล่งน้ำที่จะใช้ในการประกอบกิจกรรม ในขั้นตอนนี้จะมีการสำรวจข้อมูลของการจัดงานในปีก่อน เช่น รูปแบบของเรือไฟ ผู้เข้าร่วมงาน ปัญหาที่เกิดขึ้น ค่าใช้จ่าย วัสดุที่ใช้ ตลอดจนข้อเสนอแนะของประชาชน เพื่อนำมาปรับปรุงการจัดงานในปีต่อไป การเตรียมงานจึงมิใช่เพียงการเตรียมสิ่งของ แต่เป็นกระบวนการ รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ปัญหา วางแผน และกำหนดแนวทางดำเนินงาน ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

๒. ประชุมและแบ่งหน้าที่

เมื่อกำหนดแนวทางการจัดงานแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือการประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดรูปแบบและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ โดยผู้เกี่ยวข้องประกอบด้วย เจ้าอาวาส พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการวัด ผู้สูงอายุปราชญ์ชาวบ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการ เยาวชน และประชาชนในพื้นที่การประชุมร่วมพูดคุยกำหนดประเด็นสำคัญ ได้แก่ วัน เวลา และสถานที่จัดงาน รูปแบบของเรือไฟ งบประมาณและวัสดุที่ต้องใช้ ผู้รับผิดชอบการจัดทำเรือไฟ ผู้รับผิดชอบพิธีกรรมทางศาสนา สถานที่ การประชาสัมพันธ์ การจราจรความปลอดภัย ระบบไฟฟ้าและแสงสว่าง การจัดเก็บและทำความสะอาดหลังเสร็จงาน

เมื่อมองในมิติทางวัฒนธรรม การประชุมหารือกันในชุมชนถือเป็นพื้นที่สำคัญสำหรับถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะความรู้ที่เกี่ยวกับประวัติของประเพณี รูปแบบเรือไฟ วิธีการทำเรือ และข้อปฏิบัติที่สืบทอดกันมา การแบ่งหน้าที่จึงมิใช่เพียงการบริหารจัดการงาน แต่เป็นกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมและทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของประเพณีร่วมกัน

๓. จัดเตรียมสถานที่

การเตรียมสถานที่เป็นขั้นตอนที่ต้องดำเนินการควบคู่กับการจัดเตรียมเรือไฟ โดยจะพิจารณาสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา พื้นที่ประกอบพิธี พื้นที่จัดกิจกรรม พื้นที่จัดเตรียมเรือ และจุดนำเรือไฟลงน้ำ เตรียมสถานที่ควรดำเนินการ ได้แก่ พื้นที่ประกอบพิธี จัดเตรียมพื้นที่สำหรับพระสงฆ์ ผู้ประกอบพิธี เครื่องสักการะ และประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยจัดให้เหมาะสมกับลำดับพิธีกรรม พื้นที่จัดแสดงหรือเตรียมเรือไฟ กำหนดพื้นที่สำหรับประกอบและตกแต่งเรือไฟให้มีความปลอดภัย และสะดวกต่อการเคลื่อนย้าย จุดปล่อยเรือไฟ ตรวจสอบระดับน้ำ ความกว้างของคลอง กระแสน้ำ สิ่งกีดขวาง และความเหมาะสมในการนำเรือลงน้ำ พื้นที่สำหรับประชาชน จัดพื้นที่ให้ผู้เข้าร่วมงานสามารถชมกิจกรรมได้อย่างปลอดภัย โดยควรแยกพื้นที่ผู้ชมออกจากบริเวณที่มีการใช้ไฟ และต้องมีระบบความปลอดภัย จัดเตรียมอุปกรณ์ดับเพลิง น้ำสำหรับควบคุมเหตุฉุกเฉิน ไฟส่องสว่าง และผู้รับผิดชอบด้านความปลอดภัยอย่างชัดเจน การเตรียมสถานที่จึงมีความสำคัญทั้งในด้าน ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม ความสะดวกในการจัดงาน และความปลอดภัยของประชาชน

- ▲ พระสงฆ์และชาวบ้านจัดเตรียมสถานที่งานประเพณีไหลเรือไฟวัดอรุณवास อำเภอวังโป่ง
ที่มา : FB วังโป่งบ้านเรา ในแบบวิถีชาววัง

▲ พระสงฆ์และชาวบ้านจัดเตรียมสถานที่งานประเพณีไหลเรือไฟวัดอรุณราชวราราม อำเภอดำรงวิทยะ
ที่มา : FB วังโป่งบ้านเรา ในแบบวิถีชาววัง, FB วัดอรุณราชวราราม หลวงพ่อเพชรศักดิ์สิทธิ์

๔. การจัดทำเรือไฟ

การจัดทำเรือไฟถือเป็นขั้นตอนที่สะท้อนภูมิปัญญาของชุมชนได้อย่างชัดเจน เพราะต้องใช้ทั้งความรู้ด้านการออกแบบ งานช่าง การเลือกวัสดุ การผูกยึดโครงสร้าง การทำให้เรือลอยน้ำ และการจัดระบบแสงไฟกระบวนการจัดทำเรือไฟสามารถแบ่งออกเป็นขั้นตอนย่อย ดังนี้

๑) **การกำหนดรูปแบบ** ช่างและคณะทำงานร่วมกันกำหนดรูปร่าง ขนาด ลวดลาย และองค์ประกอบของเรือ โดยพิจารณาทั้งความสวยงาม ความหมายเชิงสัญลักษณ์ และความสามารถในการลอยน้ำ

๒) **การจัดหาวัสดุ** จัดเตรียมวัสดุตามแบบที่กำหนด เช่น ไม้ไผ่ วัสดุสำหรับทำฐาน วัสดุผูกยึด วัสดุตกแต่ง และวัสดุให้แสงสว่าง

๓) **การสร้างโครงสร้าง** เริ่มจากการทำฐานและโครงสร้างหลักให้มีความแข็งแรง สามารถรับน้ำหนักของส่วนประกอบต่าง ๆ ได้ และมีสมดุลเพียงพอสำหรับการลอยน้ำ

๔) **การทำลวดลายและตกแต่ง** นำวัสดุมาประกอบเป็นลวดลายตามแบบ โดยอาศัยสะท้อนความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เรื่องราวท้องถิ่น หรือความคิดสร้างสรรค์ของช่างในแต่ละปี

๕) **การติดตั้งส่วนให้แสงสว่าง** จัดตำแหน่งวัสดุให้แสงสว่างให้เหมาะสมกับรูปแบบของเรือโดยต้องคำนึงถึงระยะห่างจากวัสดุที่ติดไฟง่ายและความปลอดภัยเป็นสำคัญ

๖) **การตรวจสอบ** ก่อนนำเรือไปประกอบพิธี ต้องตรวจสอบโครงสร้าง ความแข็งแรง การทรงตัว น้ำหนัก และความพร้อมของส่วนให้แสงสว่าง

๗) **การเคลื่อนย้าย** เมื่อเรือเสร็จสมบูรณ์แล้ว ต้องวางแผนการเคลื่อนย้ายจากพื้นที่จัดทำไปยังบริเวณประกอบพิธีและจุดปล่อย โดยใช้กำลังคนอย่างเหมาะสมและระมัดระวังมิให้โครงสร้างเสียหายกระบวนการทั้งหมดนี้เป็นส่วนสำคัญของ ภูมิปัญญาช่างพื้นบ้าน เพราะความรู้จำนวนมากไม่ได้อยู่ในรูปแบบตำรา แต่เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง

▲ ชาวบ้านช่วยกันประดิษฐ์ตกแต่งเรือไฟ
ที่มา : FB วังโป่งบ้านเรา ในแบบวิถีชาววัง, FB วัดอรุณญาวาส หลวงพ่อเพชรศักดิ์สิทธิ์

▲ ชาวบ้านเตรียมกระทงกลาสำหรับวันงานประเพณีไหลเรือไฟ
ที่มา : FB วังโป่งบ้านเรา ในแบบวิถีชาววัง

วันประกอบประเพณีไหลเรือไฟวัดธัญญาวาส

วันประกอบประเพณีไหลเรือไฟวัดธัญญาวาส อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นช่วงสำคัญของกระบวนการสืบทอดประเพณีที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา และระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน โดยกิจกรรมในวันประกอบประเพณีมิได้มีลักษณะเป็นเพียงการจัดงานเพื่อการนันทนาการหรือการจัดแสดงทางวัฒนธรรม หากแต่เป็นกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมที่เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การเตรียมสถานที่ การจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธี การดูแลเรือไฟ การประกอบศาสนพิธี ตลอดจนการร่วมพิธีไหลเรือไฟ และการอธิษฐานตามความเชื่อของชุมชน

ลักษณะสำคัญของวันประกอบประเพณี คือ การบูรณาการระหว่างกิจกรรมทางพระพุทธศาสนากับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและความเชื่อของท้องถิ่น โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของการประกอบกิจกรรม ขณะที่ประชาชนและภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามามีบทบาทสนับสนุนการดำเนินงานตามความรู้ ความสามารถ และหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย กระบวนการดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการจัดการวัฒนธรรมโดยชุมชน ซึ่งอาศัยความร่วมมือ การแบ่งบทบาทหน้าที่ และการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างบุคคลต่างวัย

เพื่อให้เห็นลำดับและสาระสำคัญของการประกอบประเพณีอย่างเป็นระบบ วันประกอบประเพณีสามารถจำแนกกระบวนการดำเนินงานออกเป็น ๓ ระยะ ได้แก่ ช่วงเช้า-กลางวัน ช่วงเย็น และช่วงค่ำ โดยแต่ละระยะมีรายละเอียด ดังนี้

ช่วงเช้า - กลางวัน เตรียมความพร้อมด้านสถานที่ บุคลากร เรือไฟ และกิจกรรมภายในงาน

ช่วงเช้าถือเป็นระยะเริ่มต้นของการดำเนินกิจกรรมในวันประกอบประเพณี โดยประชาชน คณะกรรมการวัด ผู้นำชุมชน อาสาสมัคร และผู้เกี่ยวข้องจะเข้ามาดำเนินการเตรียมความพร้อมของพื้นที่ เพื่อให้สถานที่ประกอบพิธีมีความสะอาด เป็นระเบียบ และมีความเหมาะสมต่อการรองรับกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในช่วงค่ำ

โดยจะทำความสะอาดบริเวณวัดและพื้นที่โดยรอบ โดยเฉพาะบริเวณที่ใช้ประกอบพิธีกรรม และพื้นที่สำหรับรองรับประชาชน จัดสภาพแวดล้อมให้มีความเรียบร้อย เนื่องจากในวันประกอบประเพณีจะมีประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องจัดพื้นที่วัดให้สามารถรองรับการใช้งานได้อย่างเหมาะสม เช่น พื้นที่สำหรับพระสงฆ์ พื้นที่สำหรับประกอบพิธีกรรม จุดตั้งเครื่องสักการะ และพื้นที่สำหรับประชาชน โดยพิจารณาความเหมาะสมของตำแหน่ง และลำดับการใช้พื้นที่ให้สอดคล้องกับขั้นตอนของประเพณี

ในส่วนของการเครื่องสักการะและอุปกรณ์ประกอบพิธี จะมีการจัดเตรียมและตรวจสอบให้มีความพร้อมก่อนเริ่มพิธี ได้แก่ ดอกไม้ ธูป เทียน และอุปกรณ์อื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ การจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธี มิได้มีความหมายเพียงด้านการอำนวยความสะดวก แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของการรักษา รูปแบบและความต่อเนื่องของขนบธรรมเนียมที่ชุมชนยึดถือ ขณะเดียวกัน ผู้รับผิดชอบแต่ละฝ่ายจะตรวจสอบภารกิจที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้การดำเนินงานมีความสอดคล้องและไม่เกิดความซ้ำซ้อนของหน้าที่ อาทิ ฝ่ายสถานที่ พิธีการ เครื่องเสียง ประชาสัมพันธ์ และฝ่ายดูแลเรือไฟ การแบ่งหน้าที่ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงระบบการจัดการงานประเพณีที่อาศัยการมีส่วนร่วมของบุคคลหลากหลายกลุ่ม

สำหรับเรือไฟ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของประเพณี ผู้รับผิดชอบจะดำเนินการตรวจสอบสภาพโดยรวมของเรือ ทั้งด้านโครงสร้าง ความมั่นคงแข็งแรง และความเรียบร้อยขององค์ประกอบต่าง ๆ ก่อนที่จะมีการนำไปประกอบพิธีในช่วงค่ำ การตรวจสอบเรือไฟในขั้นตอนนี้มีความสำคัญเนื่องจากเรือไฟเป็นผลผลิตจากกระบวนการสร้างสรรค์และภูมิปัญญาของชุมชน การตรวจสอบก่อนใช้งานจึงเป็นทั้งการควบคุมคุณภาพของชิ้นงานและการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการเคลื่อนย้ายหรือการประกอบพิธี

นอกจากนี้ ยังมีการตรวจสอบวัสดุและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจุดไฟ ตลอดจนการจัดวางองค์ประกอบต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงานและประชาชนเป็นหลัก

กล่าวได้ว่า ช่วงเช้าจนถึงกลางวัน จึงเป็นการเตรียมความพร้อมของพิธีไหลเรือไฟในช่วงค่ำทั้งในด้านกายภาพ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และพิธีกรรม ซึ่งจะทำให้กระบวนการประกอบประเพณีในช่วงค่ำสามารถดำเนินไปได้อย่างเป็นราบรื่น การที่ประชาชนเข้ามาร่วมทำความสะอาด จัดสถานที่ และเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ยังสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสืบทอดประเพณี

ช่วงเย็น : เตรียมเข้าสู่งานประกอบพิธีไหลเรือไฟ

ช่วงเย็นเป็นระยะเปลี่ยนผ่านจากการเตรียมงานเข้าสู่การประกอบพิธีกรรมอย่างเป็นทางการ บรรยากาศภายในวัดและบริเวณจัดงานจะเริ่มมีความคึกคัก เนื่องจากประชาชนทยอยเดินทางเข้ามาร่วมงานและเตรียมเข้าร่วมพิธีในช่วงค่ำ คณะกรรมการและผู้รับผิดชอบฝ่ายสถานที่จะดำเนินการตรวจสอบพื้นที่อีกครั้ง โดยพิจารณาความเรียบร้อย ความสะอาด และความเหมาะสมของพื้นที่สำหรับผู้เข้าร่วมงานมีการจัดพื้นที่สำหรับพระสงฆ์ ผู้ประกอบพิธี คณะกรรมการ และประชาชน เพื่อให้แต่ละกลุ่มสามารถปฏิบัติหน้าที่หรือเข้าร่วมกิจกรรมได้ตามความเหมาะสม

นอกจากการจัดพื้นที่แล้ว ยังมีการตรวจสอบระบบสนับสนุนการจัดงาน เช่น ระบบเสียง แสงสว่าง และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น เพื่อให้สามารถรองรับกิจกรรมในช่วงประกอบพิธีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ช่วงคำ : การประกอบพิธีไหลเรือไฟ การอธิษฐาน และการมีส่วนร่วมของประชาชน

ช่วงคำเป็นระยะสำคัญที่สุดของวันประกอบประเพณี เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งได้เตรียมการมาตลอดทั้งวันจะถูกนำมาประกอบรวมกันเป็นพิธีกรรมไหลเรือไฟ โดยตามกำหนดการที่ชุมชนกำหนดไว้เริ่มพิธีประมาณเวลา ๑๙.๐๐ น.

เมื่อถึงเวลาประกอบพิธี จึงทำการเคลื่อนย้ายเรือไฟไปยังจุดปล่อยเรือที่จัดเตรียมไว้บริเวณคลองวังโป่ง โดยชาวบ้านจะช่วยกันเคลื่อนย้ายเรือไฟอย่างระมัดระวัง เมื่อนำเรือไฟไปถึงจุดปล่อยเรือแล้ว จากนั้นพระสงฆ์และผู้เกี่ยวข้องจะดำเนินพิธีกรรม ซึ่งประกอบด้วยการกล่าวคำบูชา อธิษฐานจิต และจุดไฟที่เรือ ขั้นตอนดังกล่าวมีความสำคัญในเชิงความหมาย เพราะเป็นช่วงเวลาที่ยุ่ร่วมงานประเพณีทุกคนจะร่วมกันกำหนดจิตใจให้สงบ สำรวมและมีสมาธิก่อนเข้าสู่กิจกรรมสำคัญของประเพณี

การอธิษฐานยังสะท้อนมิติด้านความเชื่อของประชาชน โดยเป็นการแสดงออกถึงความปรารถนาที่จะให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทั้งนี้ ความหมายและรายละเอียดของการอธิษฐานอาจแตกต่างกันไปตามความเชื่อและแบบแผนของแต่ละชุมชน เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนทางพิธีกรรม

จึงดำเนินการปล่อยเรือไฟให้เคลื่อนลอยไปตามสายน้ำ โดยประชาชนที่เข้าร่วมงานจะร่วมกันเฝ้าชมและติดตามการเคลื่อนตัวของเรือไฟ ไฟที่สว่างขึ้นทำให้เรือไฟมีความโดดเด่นในยามค่ำคืน และกลายเป็นศูนย์กลางความสนใจของผู้เข้าร่วมงาน ภาพของเรือไฟที่ส่องสว่างจึงมิได้มีคุณค่าเฉพาะด้านความงดงาม แต่ยังเป็นภาพแทนของความร่วมมือและความศรัทธาของคนในชุมชน เนื่องจากกว่าจะเกิดเป็นเรือไฟหนึ่งลำ ต้องผ่านกระบวนการคิด ออกแบบ จัดหาอุปกรณ์ ลงมือจัดทำ ตกแต่ง และเตรียมประกอบพิธีร่วมกัน

ช่วงเวลาที่เรือไฟลอยไปตามสายน้ำถือเป็นจุดหมายสำคัญของกระบวนการประกอบประเพณี เพราะเป็นช่วงที่สัญลักษณ์ของการประกอบพิธีถูกส่งต่อจากพื้นที่ของวัดไปสู่สายน้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่ทางธรรมชาติที่เข้ามามีส่วนสัมพันธ์กับพิธีกรรม ในขณะเดียวกัน ประชาชนบางส่วนจะร่วมอธิษฐานขอพรและตั้งจิต

เพื่อความเป็นสิริมงคลตามความเชื่อของตนเอง นอกจากปล่อยเรือไฟร่วมกันแล้ว ผู้ที่มาร่วมงานจะลอยกระทงกะลาที่เปรียบเสมือนได้ปล่อยเรือไฟลำเล็ก ๆ ซึ่งทางชาวบ้านได้ช่วยกันจัดทำไว้ก่อนหน้าวันงาน โดยรายได้จากการจำหน่ายกระทงกะลาเป็นการร่วมทำบุญกับทางวัด

กิจกรรมดังกล่าวทำให้ประชาชนมิได้มีสถานะเป็นเพียงผู้ชม แต่เป็นผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมโดยตรง อันเป็นลักษณะสำคัญของประเพณีที่ดำรงอยู่ผ่านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การรวมตัวกันของประชาชนในช่วงประกอบพิธียังเป็นพื้นที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกต่างวัยและต่างบทบาท โดยผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่ เยาวชน และเด็กสามารถเข้าร่วมกิจกรรมร่วมกัน กระบวนการดังกล่าวมีส่วนช่วยให้เกิดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในลักษณะไม่เป็นทางการ กล่าวคือ คนรุ่นใหม่สามารถเรียนรู้ความหมาย ขั้นตอน และรูปแบบของประเพณีผ่านการสังเกตและการมีส่วนร่วมกับผู้ที่มีประสบการณ์

▲ พิธีไหลเรือไฟวัดอรัญญาวาส

ที่มา : FB วังโป่งบ้านเรา ในแบบวิถีชาววัง

▲ พิธีไหลเรือไฟวัดอรุณฯ
ที่มา : FB วังโป่งบ้านเรา ในแบบวิถีชาววัง

▲ พิธีไหลเรือไฟวัดอรัญญาวาส
ที่มา : FB Coptor SmileRadio

▲ พิธีไหลเรือไฟวัดอรุณาวาส
ที่มา : FB Coptor SmileRedio

▲ พิธีไหลเรือไฟวัดอรญญาวาส
ที่มา : FB Coptor SmileRedio

ช่วงคำจึงเป็นทั้ง “จุดหมายของกระบวนการประกอบประเพณี” และ “พื้นที่แห่งการถ่ายทอดวัฒนธรรม” ที่รวมเอาความเชื่อ ศาสนา ภูมิปัญญา การมีส่วนร่วม และความสัมพันธ์ของคนในชุมชนไว้ในกิจกรรมเดียวกัน

คุณค่าทางวัฒนธรรมของวันประกอบประเพณีไหลเรือไฟ

เมื่อพิจารณากระบวนการตั้งแต่ช่วงเช้าจนถึงช่วงค่ำ จะเห็นได้ว่าวันประกอบประเพณีไหลเรือไฟวัดอรุณญาวาสมีลักษณะเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหลายมิติ ทั้งด้านศาสนา ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชน และการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม

๑. คุณค่าด้านพระพุทธศาสนา การทำบุญ ถวายภัตตาหาร การสวดมนต์ และกิจกรรมทางศาสนา ทำให้ประเพณีมีความสัมพันธ์กับหลักปฏิบัติและวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนในชุมชน

๒. คุณค่าด้านความเชื่อและจิตใจ การอธิษฐาน การกล่าวคำบูชา และการร่วมพิธีสะทอนความต้องการของมนุษย์ในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจและความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

๓. คุณค่าด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดทำเรือไฟเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับวัสดุ รูปแบบ โครงสร้าง การตกแต่ง และการเตรียมเรือให้พร้อมสำหรับประกอบพิธี ความรู้ดังกล่าวจึงเป็นองค์ความรู้ที่ควรได้รับการบันทึกและถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ

๔. คุณค่าด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ประเพณีสามารถดำรงอยู่ได้จากความร่วมมือของหลายฝ่าย ทั้งพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ช่างฝีมือ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุ เยาวชน และประชาชนทั่วไป การมีส่วนร่วมดังกล่าวเป็นกลไกสำคัญในการทำให้ประเพณีมีความต่อเนื่อง

๕. คุณค่าด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ การที่คนรุ่นใหม่ได้เข้ามาสังเกต เรียนรู้ และปฏิบัติงานร่วมกับผู้มีประสบการณ์ ทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ทั้งความรู้ที่เป็นขั้นตอน และความรู้เชิงคุณค่าที่ไม่สามารถถ่ายทอดผ่านเอกสารเพียงอย่างเดียว

๖. คุณค่าด้านความสัมพันธ์ทางสังคม การรวมตัวของประชาชนในพื้นที่วัดทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ การช่วยเหลือเกื้อกูล และการสร้างความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

วันประกอบประเพณีไหลเรือไฟวัดอรุณญาวาสจึงเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่มีความซับซ้อนและมีคุณค่าหลายระดับ โดยเริ่มตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การจัดเตรียมและเคลื่อนย้ายเรือไฟ การประกอบพิธีกรรม ตลอดจนการปล่อยเรือไฟและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความสำคัญของประเพณีจึงมิได้อยู่เฉพาะ “เรือไฟที่ลอยไปตามสายน้ำ” หากแต่อยู่ที่ “กระบวนการทั้งหมดที่ทำให้เรือไฟเกิดขึ้น” ตั้งแต่แรงศรัทธา แรงกาย แรงใจ ความรู้ของผู้มีประสบการณ์ การร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน และการส่งต่อความหมายของประเพณีไปยังคนรุ่นต่อไป

เรือไฟมิได้เป็นเพียงวัตถุที่ใช้ในการประกอบกิจกรรม แต่เป็นผลงานที่เกิดจากความร่วมแรงร่วมใจของสมาชิกในชุมชน เรือไฟจึงสามารถมองได้ว่าเป็น “วัตถุทางวัฒนธรรม” ที่สะท้อนทั้งความคิดสร้างสรรค์ ทักษะช่าง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความศรัทธาของผู้ร่วมจัดทำ

ในบริบทของการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม การบันทึกกระบวนการประกอบประเพณีในแต่ละช่วงเวลาอย่างเป็นระบบจึงมีความสำคัญ เพราะช่วยให้ความรู้ที่เดิมอาจกระจายอยู่ในตัวบุคคลและการปฏิบัติ สามารถรวบรวม วิเคราะห์ และจัดทำเป็นองค์ความรู้ที่ใช้สำหรับการเรียนรู้ การถ่ายทอด และการสืบสานประเพณีของชุมชนในอนาคตได้อย่างเป็นรูปธรรม

บทสรุป

ประเพณีไหลเรือไฟของชุมชนวังโป่ง เปรียบเสมือนมรดกทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างพระพุทธศาสนา ความเชื่อดั้งเดิม ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสายน้ำ และระบบความสัมพันธ์ของชุมชน มิใช่เพียงกิจกรรมการนำเรือที่จุดไฟไปลอยน้ำเท่านั้น

ความสัมพันธ์กับวันออกพรรษาเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ประเพณีมีความหมายทางศาสนา เพราะวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันสิ้นสุดการจำพรรษาของพระสงฆ์และเป็นช่วงเวลาที่พุทธศาสนิกชนเข้าวัดทำบุญและประกอบกิจกรรมทางศาสนา ขณะเดียวกัน การที่ชุมชนวังโป่งยังคงระบุ “ประเพณีไหลเรือไฟออกพรรษา” เป็นประเพณีประจำท้องถิ่น สะท้อนการดำรงอยู่ของประเพณีในฐานะส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ชุมชน

“เรือไฟ” จึงเป็นทั้งวัตถุทางวัฒนธรรมและสัญลักษณ์ของชุมชน ส่วน “การไหล” เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงผู้คนเข้ากับสายน้ำและความเชื่อ และ “วันออกพรรษา” เป็นกรอบเวลาทางศาสนาที่ทำให้กิจกรรมดังกล่าวมีความหมายร่วมกัน ประเพณีจึงดำรงอยู่ได้จากการมีส่วนร่วมและการตีความความหมายใหม่ของคนในแต่ละยุคสมัย

ประเพณีไหลเรือไฟจึงทำหน้าที่เป็นกลไกในการรวมคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่การเตรียมวัสดุ การประดิษฐ์เรือไฟ การเตรียมสถานที่ การประกอบพิธีกรรม การจัดกิจกรรมสมโภชตลอดจนการร่วมทำบุญและพบปะกันของคนในชุมชน เป็นโอกาสแห่งการเรียนรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญา และการสร้างความสามัคคีของชุมชน

ในมิติทางวัฒนธรรม ประเพณีไหลเรือไฟยังสะท้อนการผสมผสานระหว่างหลักพระพุทธศาสนา ความเชื่อท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับน้ำ และระบบความสัมพันธ์ของชุมชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

“ประเพณีไหลเรือไฟ วัดอรุณญาวาส อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์” จึงดำรงอยู่ภายใต้บริบทของ วัด ชุมชนเกษตรกรรม ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา แหล่งน้ำ และระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของคนวังโป่ง ซึ่งทั้งหมดเป็นปัจจัยที่ช่วยให้ประเพณีได้รับการสืบทอดและปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละยุคสมัย

แนวทางการนำไปใช้

๑. ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีไหลเรือไฟวัดอรุณญาวาส ตลอดจนช่วยให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของประเพณีในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งมีทั้งด้านศาสนา ความเชื่อ ภูมิปัญญา และวิถีชีวิต

๒. ใช้เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติ ความเชื่อ ขั้นตอนการจัดงาน และภูมิปัญญาการทำเรือไฟจากปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นช่างฝีมือไปสู่เยาวชนคนรุ่นใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของประเพณีที่เกิดจากการเรียนรู้และการปฏิบัติร่วมกันของคนในชุมชน

๓. สามารถนำไปใช้เป็นเอกสารประกอบการเรียนการสอน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม การศึกษาท้องถิ่น และการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน สำหรับนักเรียน นักศึกษา บุคลากรทางการศึกษา และผู้สนใจทั่วไป

๔. ใช้เป็นข้อมูลประกอบการออกแบบและพัฒนากิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมของสถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน โดยสามารถนำข้อมูลกระบวนการจัดประเพณีและบทบาทของผู้เกี่ยวข้องไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนการจัดกิจกรรมให้มีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

๖. สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในการส่งเสริมคุณธรรม ความสามัคคี ความเสียสละ การช่วยเหลือเกื้อกูล และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เนื่องจากประเพณีไหลเรือไฟเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมแรงร่วมใจกันตั้งแต่การเตรียมงานจนถึงการประกอบพิธี

๗. ใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการศึกษาวิจัย การจัดทำฐานข้อมูลทางวัฒนธรรม การศึกษาประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการต่อยอดประเด็นศึกษาเกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

๘. สามารถนำเนื้อหาไปพัฒนาเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ นิทรรศการ สื่อดิจิทัล สื่อการเรียนรู้ หรือกิจกรรมเผยแพร่ทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับประเพณีไหลเรือไฟวัดอรุณาวาส และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของอำเภอลำดวน จังหวัดเพชรบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการลงพื้นที่เพื่อทบทวนข้อมูลอย่างต่อเนื่องให้ครบถ้วนในแต่ละพื้นที่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้ใช้ศึกษาหาความรู้ เพื่อส่งต่อความรู้สู่รุ่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ศรีศักร วัลลิโภดม และคณะ.(๒๕๔๔). โครงการวิจัยเรื่องประเพณีสิบสองเดือน : พิธีกรรมที่เปลี่ยนไป. (๒๕๔๔). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

พินิจ อินธิราช และคณะ.(๒๕๖๕).วิทยานิพนธ์เรื่องภูมิปัญญาบุญประเพณีการไหลเรือไฟของกลุ่มชาติพันธุ์ ไท-ลาวในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง. (๒๕๖๕).

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

นางสุนีย์ สุขวิเศษ. (๒๕๖๙). อายุ ๖๘ ปี. บ้านเลขที่ ๗๖/๗ หมู่ ๑ ตำบลวังโป่ง อำเภอลำดวน จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๙ พฤษภาคม.

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์